

Силах України” військово майно — це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України (далі — військові частини). До нього належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкільське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо. Наведений у статті перелік військового майна (за їх видами) не є вичерпним. З цієї дефініції Закону випливають важливі ознаки військового майна. По-перше, *військово майно — це майно державної форми власності, і, по-друге, це майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами, організаціями*. Отже, *будь-яке майно, закріплене за військовими частинами, має статус військового*. Особливості зазначеного статусу визначені у статті 3 Закону, згідно з яким *військово майно закріплюється за військовими частинами на праві оперативного управління*. Відповідно до статті 39 Закону України “Про власність” [5, 249] *майно на праві оперативного управління може належати установам і організаціям, тобто юридичним особам, що в свою чергу має велике значення для визначення статусу військових частин Збройних Сил*. Під правом оперативного управління розуміється таке майнове право, за яким відповідна юридична особа володіє, користується та розпоряджається належним їй майном відповідно до вказівок власника та призначення майна. У статті 3 Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” деталізується визначення поняття правового режиму військового майна з точки зору особливостей його обліку і використання та моменту набуття ним цього військового статусу. В частині другій вказаної статті прямо зазначено, що з моменту надходження майна до Збройних Сил і закріплення за військовою частиною воно набуває статусу військового майна. Таким чином, будь-яке майно, що надходить до Збройних Сил як в порядку постачання відповідно до державного оборонного замовлення і розподілення в централізованому порядку, так і в порядку його придбання безпосередньо військовими частинами за договорами купівлі-продажу або отримання ними за іншими цивільно-правовими договорами (наприклад договорами підряду на капітальне будівництво, контрактатції сільськогосподарської продукції тощо) набуває статусу військового з моменту закріплення його за конкретною військовою частиною. Тобто, самий факт надходження відповідного майна до Збройних Сил ще не тягне за собою набуття спеціального статусу цим майном. *Такий статус набувається з прийняттям відповідним органом військового управління або посадовою особою рішення про закріплення майна за військовою частиною*.

Законом окреслюються межі використання зазначеного майна — лише за його цільовим і функціональним призначенням, що виключає можливість зловживань з таким майном. Разом з тим зазначена норма породжує системну неузгодженість між цим законом та Законом України “Про господарську діяльність у Збройних Силах України”, оскільки провадження господарської діяльності структурами Збройних Сил не може здійснюватися без використання військового майна, скажімо, коли мова йде про оренду. Але чи буде забезпечуватися в таких випадках дотримання принципу цільового та функціонального використання військового майна? Мабуть, ні.

Надзвичайно важливим вбачається віднесення в Законі до компетенції Кабінету Міністрів України питань щодо проведення операцій з військовим майном.

По-перше, це питання його *обліку*. Військові частини ведуть облік закріпленого за ними майна у кількісних, якісних, облікових та вартісних показниках і враховують за відповідними службами: продовольчою, речовою, пально-мастильних матеріалів, квартирно-експлуатаційною тощо. В такому ж порядку облік ведеться і у відповідних службах забезпечення органів військового управління та квартирно-експлуатаційній службі Збройних Сил. На зазначені органи управління також по-

майна у Збройних Силах України”. Питання ж утилізації озброєння, військової техніки та металобрухту на сьогодні, на жаль, законом не регламентується. Доцільно, на мою думку, його врегулювати шляхом внесення відповідних змін до згаданого вище Закону.

б) Приймає рішення щодо утворення, реорганізації та ліквідації науково-дослідних установ Збройних Сил, військових навчальних закладів та військових кафедр (відділень, факультетів) державних вищих навчальних закладів (стаття 9 Закону України “Про оборону України”). Подібні повноваження передбачені і в Законі України “Про Збройні Сили України”. Разом з тим слід звернути увагу на певні розбіжності в цих законах. Так, у Законі України “Про оборону України” визначено, що Кабінет Міністрів установлює порядок надання Збройним Силам *в користування державного майна*, а в Законі України “Про Збройні Сили України” — *в управління об’єктів державної власності*. Цю явну неузгодженість потрібно, звичайно, усунути.

в) Вирішує питання щодо перерозподілу військового майна між військовими формуваннями та передачі його до цивільних структур. Із змісту статей 2 і 3 Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” випливає, що Кабінет Міністрів України приймає рішення стосовно вилучення військового майна і передачі його міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади. Така передача повинна здійснюватися у спеціальному порядку, тобто відмінному від існуючого порядку передачі державного майна.

По-друге, принциповим для Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” є визначення обсягу повноважень Міноборони з управління військовим майном. З одного боку, Декретом Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1992 р. № 8-92 “Про управління майном, що є у загальнодержавній власності” [11, 52] Міноборони, як центральному органу виконавчої влади, надаються повноваження на створення, реорганізацію та ліквідацію підприємств, установ і організацій, і, відповідно, в межах зазначених повноважень, на здійснення управління майном, що належить цим структурам. З іншого боку, Законом України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” встановлено обмеження щодо управління майном структур Збройних Сил, яке охоплюється фактично правом Міноборони щодо його закріплення за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил, перерозподілом цього майна між зазначеними структурами у разі їх переформування та розформування. Певні повноваження Міноборони з управління цим майном також передбачені у статті 10 Закону України “Про оборону України”, де зазначається, що Міністерство здійснює управління переданим йому військовим майном (точніше, мова йде про майно, передане структурам Збройних Сил) і майном підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління. З норми цього Закону випливає, що у сфері Міноборони знаходиться майно, що належить Збройним Силам і має статус військового, а також інше майно (цивільного, подвійного або військового призначення), яке належить невійськовим структурам, функції щодо управління майном яких Міністерство здійснює відповідно до Декрету Кабінету Міністрів від 15 грудня 1992 р. № 8-92. Ці структури з точки зору режиму майна, що їм належить, розмежовується з урахуванням їх розподілу на структури Збройних Сил і підприємства, установи та організації, які належать до сфери управління Міноборони, проте не входять до складу Збройних Сил. У зв’язку з цим в практичній діяльності може виникнути питання стосовно наявності у Міноборони повноважень щодо вилучення майна із Збройних Сил та його залишення у сфері управління Міноборони, скажімо, передачі на баланс підпорядкованим державним підприємствам. Фактично із змісту статей 2 і 3 Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” випливає, що вирішення цих питань належить до компетенції Кабінету Міністрів України. Отже, щоб вилучити майно із Збройних Сил,

необхідне прийняття постанови або розпорядження Кабінету Міністрів України, що не є доцільним.

Нещодавно Верховною Радою України прийнято Закон України “Про внесення змін до статті 2 Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” [12, 455], згідно з яким частина перша викладена у такій редакції:

“Вирішення питань щодо забезпечення Збройних Сил України військовим майном, а також визначення порядку вилучення і передачі його до сфери управління центральних або місцевих органів виконавчої влади, інших органів, уповноважених управляти державним майном, самоврядним установам і організаціям та у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст або у їх спільну власність (за згодою відповідних органів місцевого самоврядування з дотриманням вимог Закону України “Про передачу об’єктів права державної та комунальної власності”) належить до компетенції Кабінету міністрів України з урахуванням того, що озброєння та бойова техніка можуть передаватися лише до військових формувань, існування яких передбачено законом”. Вербальний та семантичний аналіз зазначеної норми та Закону в цілому дає змогу зробити висновки щодо змін в правовому режимі військового майна, а саме:

1) *розширюється компетенція Кабінету Міністрів України в частині визначення порядку вилучення та передачі військового майна;*

2) *розширено коло суб’єктів, яким може бути передано майно* — не тільки центральним, а й місцевим органам виконавчої влади, іншим органам, уповноваженим управляти державним майном, самоврядним установам і організаціям, до комунальної власності;

3) *запроваджено обмеження на передачу озброєння та військової техніки* (тільки до військових формувань).

Та чи вирішують зазначені зміни існуючі проблемні питання вилучення та передачі військового майна? Гадаю, що лише частково. Справді, з набуттям чинності цього Закону рішення про вилучення та передачу військового майна не обов’язково приймати безпосередньо Кабінету Міністрів України, оскільки відповідним порядком, який буде ним затверджено, може бути передбачено інше. Разом з тим, залишилася без зміни частина друга цієї статті, що визначає обсяг повноважень Міноборони з управління військовим майном. Крім того, законодавче врегулювання питання передачі озброєння і військової техніки лише військовим формуванням породжує нові проблеми, наприклад щодо законності передачі стрілецької зброї органам прокуратури або МВС (крім внутрішніх військ МВС). Проблемним стане питання щодо передачі на безоплатних засадах неліквідних військових містечок, які вивільнюються у процесі реформування Збройних Сил, до комунальної власності.

Питання визначення правових засад передачі військового майна має певний зв’язок з питанням його відчуження. В цьому контексті принциповим є самий зміст поняття відчуження. В теорії під відчуженням розуміється передача права власності [13, 447]. Цивільний та цивільно-процесуальний кодекси фактично не вбачають різниці у понятійному апараті між відчуженням і реалізацією. Разом з тим, невдала редакція статті 6 Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” не дає змогу зробити однозначний висновок. Так, у частині третій статті 6 визначено, що порядок реалізації військового майна затверджується Кабінетом Міністрів України. Одночасно окремо зазначається, що порядок відчуження військового майна визначається Кабінетом Міністрів України. На мою думку, це можна пояснити простою недосконалістю юридичної конструкції статті, оскільки зміст її спрямований на одне — відчуження майна повинне здійснюватися шляхом його реалізації, тобто за плату. Передача ж майна на безоплатних засадах можлива лише за умови надання військовому майну статусу цивільного, з виведенням його до сфери управління Міноборони та подальшою пере-

дачею до комунальної власності, до сфери управління місцевих державних адміністрацій (самоврядним організаціям) у встановленому законодавством порядку.

Наприкінці необхідно торкнутися також і питання майнової відповідальності структур Збройних Сил, тобто про можливості у відповідних випадках накладати стягнення на майно Збройних Сил з метою задоволення вимог кредиторів. Згідно із статтею 5 Закону України “Про господарську діяльність у Збройних Силах України”, військова частина як суб’єкт господарської діяльності за своїми зобов’язаннями відповідає коштами, що надходять на її рахунок за відповідними статтями кошторису (крім захищених статей), а в разі їх недостатності відповідальність за зобов’язаннями військової частини несе Мініборони. Стягнення за зобов’язаннями військової частини не може бути звернено на майно, що за нею закріплено. Як впливає із змісту зазначеної статті, це стосується лише військових частин, що пройшли реєстрацію як суб’єкти господарської діяльності у Збройних Силах. А як бути з іншими частинами? Вважаю, що це питання повинне бути врегульоване в Законі України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України”. Слід також звернути увагу на те, що Закон передбачає формування кошторису військових частин за статтями, що не повною мірою узгоджується сьогодні з бюджетним законодавством, зокрема нормативно-правовими актами, які регулюють питання запровадження бухгалтерського обліку в Збройних Силах. Проте питання запровадження бухгалтерського обліку у військових формуваннях досить непросте і потребує особливого аналізу.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в Законах України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” та “Про господарську діяльність у Збройних Силах України” питання визначення статусу військового майна потребують додаткового уточнення, переосмислення та врегулювання з позицій сьогодення.

Література

1. Гейвандов Я. А. *Организации, обеспечивающие вооруженную защиту Российской Федерации (некоторые аспекты соотношения публично-правового содержания и организационно-правовой формы)* // *Государство и право*. — 1999. — № 2. — С. 5-13.
2. *Відомості Верховної Ради України*, 1999. — № 48. — Ст. 407.
3. *Відомості Верховної Ради України*, 1999. — № 48. — Ст. 408.
4. Шербина В. С. *Господарське право: Навчальний посібник*. — 2-ге видання, -К.: Юрінком Інтер. — 2001.
5. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1991. — № 20. — Ст. 249.
6. *Офіційний вісник України*, 2000. — № 32. — Ст. 1366.
7. *Офіційний вісник України*, 2000. — № 18. — Ст. 751.
8. *Відомості Верховної Ради України*, 1999. — № 17. — Ст. 111.
9. *Відомості Верховної Ради України*, 2000. — № 49. — Ст. 420.
10. *Відомості Верховної Ради України*, 2000. — № 44. — Ст. 1877.
11. *Відомості Верховної Ради України*, 1993. — № 7. — Ст. 52.
12. *Офіційний вісник України*, 2002. — № 10. — Ст. 455.
13. Кройтор В. А. *Відчуження майна* // *Юридична енциклопедія*. — К., 1998. — Т. 1. — С. 447.

П. М. Кондык

Секретариат Кабинета Министров Украины, Юридический департамент,
Управление анализа и проблем развития законодательства
проспект Н. Бажана, 24/1, Киев, 02140, Украина

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТАТУСА ВОЕННОГО ИМУЩЕСТВА

РЕЗЮМЕ

Законодательные акты Украины, регулирующие общественные отношения в военной сфере, имеют много новаций, и, вместе с тем, немало несогласованности и противоречий. В статье исследуются понятие военного имущества, его виды и признаки; полномочия органов государственной власти и должностных лиц Вооруженных Сил по его управлению; вопросы учета, инвентаризации, отчуждения и безвозмездной передачи военного имущества; проанализированы коллизии в законодательстве и возможные пути их устранения.

Ключевые слова: военное имущество, правовой режим военного имущества, управление военным имуществом.